

Posudek vedoucí bakalářské práce

Tereza Křesalová: Kultivace ženského těla a jeho techniky v PortDeBras. FHS: 2020.

Bakalářská práce Terezy Křesalové pojednává poměrně novou synkretickou metodu cvičení PortDeBras. Kultivaci specificky feminního těla, jež je formováno prostřednictvím lekcí tohoto cvičení zkoumala za využití etnografické metody. Teoretický rámec práce tvoří interdisciplinární společenskovední literatura skrze koncepty habitu (Mauss, Crossley, Bourdieu), genderu (Moore), wellbeingu (Sointu, Woodhead), či flow (Csikszentmihalyi).

Práce je tradičně strukturovaná do úvodu, kde autorka kontextualizuje výzkum v rámci odborné debaty, svého vstupu do terénu a tématu, které se rozhodla zpracovávat. Následuje krátké představení historického a současného lokálního kontextu PortDeBras. V teoretické části pojednává vybrané zejména sociologické, antropologické a psychologické teorie, jimiž rámuje své uvažování o kultivaci těla prostřednictvím zkoumaného stylu cvičení. Ve stejné části (nikoli odděleně) se nachází i metodologická kapitola, která důsledně argumentuje vybranou výzkumnou strategií, metody tvorby dat, analýzy i zajištění etiky výzkumu, jakožto i reflexivně popisuje průběh výzkumu. Empirická část je členěna do šesti hlavních kapitol, první blíže představuje cvičení PortDeBras z hlediska jeho propagátorů a lektorky kurzu, který v rámci výzkumu autorka navštěvovala. Druhá a třetí kapitola se věnuje vlivu prostoru a kolektivu kurzu na kultivaci těl. Ve čtvrté kapitole autorka rozebírá způsob pohybování – zacházení s tělem, které se aktérky učí prostřednictvím diskuse dat reprezentující jednak základní techniky tohoto cvičebního systému, jednak jeho deklarovaný cíl, kterým je „flow“, neboli „pocit tance“. V páté a šesté kapitole, které jsou výrazně méně popisné a více analytické autorka pojednává ustavování specifického diskurzu feminity ve skupině účastnic lekcí, stejně jako diskutuje reflexe jejich osvojování si PortDeBras ve vztahu ke konceptu wellbeingu.

Bakalářskou práci Terezy Křesalové považuji za poměrně zdařilý pokus o etnografii výuky a studia cvičení PortDeBras, který se pyšní mnohými pozitivy. Bohužel, vzhledem k tomu, že tento text vznikl ve spěchu, kdy jsme neměly možnost všechny jeho části důsledně prokonzultovat, skýtá sice velký, nicméně jen zčásti naplněný potenciál.

Ráda bych zde ocenila šíři (i zahraniční) odborné literatury, kterou si Tereza z větší části vyhledala sama a kterou solidně zpracovala. Na úrovni bakalářského studia považuji právě rozsah rešerše i ve vztahu k obtížnosti zvolené literatury za nadprůměrný. Z hlediska použití teoretické literatury identifikuji následující pochybení. V teoretické, ani v empirické části není reflektována rozdílnost diskurzů, ze kterých autorka vychází (psychologie a antropologie, příp. sociologie). Vzájemné provázání/ vymezení představovaných teorií a konceptů považuji za potenciálně velmi přínosné pro teoretickou i empirickou kapitolu. Domnívám se totiž, že by tím autorka předešla i některým nedorozuměním, které se objevují v empirické části, jako je nejasný vztah mezi strukturální a kolektivní vs. individuální úrovní zkoumaného fenoménu. Taktéž zde není vždy zřejmé, s jakým konceptem habitu(alizace) autorka pracuje. Z tématu práce vyplývá, že pojetí Crossleyho by mělo být nejpřínosnější, přitom autorka deklaruje jako stěžejní Bourdieuho teorii, načež v interpretacích individuální zkušenosti s PortDeBras ve vztahu k nejisté trvalosti „kultivovaných způsobů zacházení s tělem i myslí“ by, jak se domnívám, dávalo větší smysl užití, pokud ne Crossleyho, tak jednoduššího Maussova pojetí tohoto konceptu. Podobně je tomu i se vztahem mezi myslí a tělem, které autorka, předpokládám, uvažuje propleteně. Povaha toto vztahu není v práci jasně nedefinovaná s vazbou na konkrétní teorii a její srozumitelnosti nepřidává, když autorka opakovaně hovoří o dualitě mysli a těla. K této nejasnosti přispívají i objektivizující formulace, jako je např: „Přišla jsem do přímého styku s aktéry a pozorovala těla v prostředí tanečního centra“; „v této místnosti dochází k převlečení těla“. Na základě čeho pak autorka hovoří někdy o aktérkách, někdy (jen) o jejich tělech? S definuje tělo? Bohužel, v empirické

části se neobjevují všechny stěžejní teoretické koncepty a místy podpírá autorčiny interpretace dokonce ten méně vhodný. V kapitole o feminitě tak autorka ne příliš přesvědčivě rámuje namísto teorií genderu svá data Wacquantovým konceptem tělesného kapitálu.

Metodologie je zpracovaná pečlivě, zejména oceňuji vyargumentování vybrané výzkumné strategie, technik tvorby dat, konstrukce vzorku a hodnocení kvality výzkumu. Nicméně se domnívám, že by bylo vhodné detailněji popsat rozsah a frekvenci zúčastněných pozorování (kolikrát se odehrála a jak dlouho trvala například setkání akterek mimo taneční školu?), celý proces analýzy (včetně středové fáze Spradleyho trychtýře) i roli teorie při formulaci výzkumných otázek. Nakonec upozorňuji na ne úplně důslednou anonymizaci, kdy, při odkrytí města, přesného popisu prostoru spolu s dobou několika kurzů a jejich časového určení může být pro zasvěcené poměrně jednoduché identitu terénu rozkrýt.

Z empirické části bych vyzdvihla poslední dvě kapitoly. Považuji je za nejvíce analyticky úspěšné: jsou zde vybrány, jak citace, z nichž se většina vztahuje k výzkumným otázkám, tak jsou zde podepřeny některé stěžejní interpretace vhodnou literaturou. Domnívám se, že by autorka udělala bývala lépe, kdyby předešlé kapitoly zařadila spíše jako jejich podkapitoly. První čtyři kapitoly empirické části totiž na mnoha místech působí jako až nahodilé vršení popisů různých aspektů terénu, které jsou někde parafrázovány, nicméně jejich interpretace často absentují. Práce tak obsahuje velké množství nadbytečně působícího textu, jehož vztah k výzkumným otázkám není úplně zřejmý.

Podobným dojmem působí i závěr, ve které autorka z větší části popisuje strukturu toho, co udělala a řekla, nicméně z hlediska obsahu není tato část práce příliš nasycená.

Dále uvádím několik marginálnějších pochybení, které jsem v práci identifikovala.

Poměrně rozsáhlé pasáže, věnující se vlivu restriktivních opatření ve vztahu k pandemii onemocnění COVID-19 nejsou vyargumentovány ve vztahu k výzkumným otázkám. Působí tak nadbytečně.

Vztah skript, které figurují jako data v první kapitole k terénu není zřejmý.

Autorka místy uvádí normativní sdělení, jako: „Kultivací tedy referuji k rozvíjení tělesného potenciálu a zušlechťování těla“ (s. 12), aniž by ho situovala. Podobně se pak v textu objevuje množství pasáží, kde není zřejmé, z jaké pozice (aktérské, odborného diskurzu, vlastní interpretace, vlastní zkušenosti) autorka hovoří, např: „V praxi PortDeBras se propojují techniky zaměřené na tělo i mysl, jde o formu body and mind, kde se po vzoru například jógy uvádí obě složky do harmonie“ (s. 17), či: „Esence pravého „já“ je považována za primárnější, nejde o to kým bychom měli být podle společenských pravidel...Tyto aktivity pojmají tělo jako bránu k vnitřnímu životu..“ (s. 18). V tomto duchu autorka zachází místy nepřilížitě kriticky i s teorií wellbeingu Sointu a Woodhead (6. kap.).

Autorka místy neopatrně aplikuje některé z teorií, když např. tvrdí, že: „Nácvikem u tyče si aktérky habitualizují pravidla pohybu, kterými se budou řídit i v prostoru při choreografii“ (s. 49). Kde leží hranice mezi (pouhým) učením se choreografie a osvojování si nějakých potenciálně trvalých vzorců jednání? Zde lze hovořit o jisté pře-interpretaci. Tento a podobné výše zmíněné jevy nicméně připisují ambicióznímu nutkání, které je všem antropoložkám a antropologům blízké, říci v práci všechno. Bakalářská práce Terezy Křesalové má v souladu s tímto přes 75 normostran, nicméně na úkor interpretační dotáženosti.

Domnívám se, že by bylo vhodnější a pro čtenáře přívětivější uvádět citace dat před parafrázemi.

Z práce přesně zřejmé, jaký je vztah mezi PortDeBras a širším sociálním kontextem. I přestože byl výzkum realizován kvalitativně, neznámá to, jak autorka poněkud defensivně uvádí, že jeho nevyovídají o ničem jiném než o zkoumaném kurzu.

Místy se zde vyskytují stylistická pochybení a lehké nesrovnalosti ve formátu, stejně jako ne vždy jednotné užití citací v textu.

V rámci obhajoby by bylo vhodné, aby autorka konzistentně propojila dílčí interpretace a ve zhuštěnější verzi, než je tomu v závěru odpověděla na výzkumné otázky ve vztahu ke stěžejním teoretickým konceptům. Přestože Tereza nestihla zužitkovat množství zajímavých aspektů zkoumaného fenoménu, na které v terénu narazila, jako je napětí mezi kontrolou a přirozeností, nebo mezi přijetím a upevňováním stereotypního obrazu pasivní feminity, považovala bych za přínosné, aby se při obhajobě těchto témat dotknula.

I přes výše zmíněné výtky považuji práci za kvalitní, ač plně nedotaženou. Bakalářská práce Terezy Křesalové splňuje jak formální, tak obsahové požadavky na tento typ kvalifikační práce. V závislosti na průběhu obhajoby ji navrhuji hodnotit na pomezí velmi dobře a dobře.

V Praze 15.9.2020

Alžběta Wolfová